

6. Сухомлинский В. О. Вибрані твори : в 5-ти тт. /В.О. Сухомлинський // Т.1. – Київ : Радянська школа, 1976. – 654 с.

О.А.Немудра,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ УСНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Поняття комунікативної взаємодії - це поняття комунікативної компетенції. Комунікативна компетенція передбачає знання соціокультурних норм і стереотипів мовленнєвого спілкування. Сюди входить знання прийомів діалогізації мовлення: вміння використовувати звернення в різних формах, уміння щиро висловити свою оцінку того або іншого факту або події, вміння відгукнутися, висловити співпереживання у відповідь; уміння прогнозувати емотивні реакції співрозмовників.

На сьогоднішній день недостатня увага приділяється до особистості дитини в процесі розвитку мовлення, переважаючи орієнтація використовуваних методів навчання на репродуктивну діяльність нерідко діють на шкоду особистості того, хто вчиться. Це змушує з усією гостротою поставити питання про навчання на основі спілкування.

Аналіз останніх досліджень. Науковці А.Аніщук, Т.Антонова, Л.Артемова, А.Гончаренко, В.Нечаєва, Т.Пуртова питання формування умінь усного мовлення розглядали в плані виховання моральних якостей особистості дитини, формування дружніх взаємовідносин. Л.Артемова виявила різноманіття форм дитячої взаємодопомоги і здійснила їх класифікацію. Ця діяльність виражається у безпосередніх діях; в допомозі один одному; в умінні поділитися річчю, матеріалом, іграшками; в поєднанні зусиль при виконанні загальної роботи, потрібної для всіх; в активній моральній підтримці; в діяльності, спрямованій на передачу свого досвіду іншому. Дослідження А.Аніщука стосувалися особливостей тієї сторони дитячих взаємовідносин, які характеризуються як дружні, такі, що мають гуманний зміст, необхідні як при вибіркового спілкуванні однієї дитини з іншою, так і з усіма дітьми групи. Вираження гуманних, дружніх почуттів дітьми з власної волі, незалежно від безпосередніх дій вихователя і його присутності в групі, є показником сформованості цих якостей.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати психолого-педагогічну спадщину вітчизняних та закордонних науковців щодо формування вмінь усного мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Щоб навчитися правилам колективного життя, дитині потрібний певний соціально-моральний досвід, в основу якого ввійдуть правила спілкування з дорослими і однолітками. Психологи вважають відсутність таких правил однією з головних труднощів у навчанні і вихованні особистості. Названий аспект проблеми підготовки до школи стосується як «домашніх», так і дітей, які виховувалися в дитячих садках. Товариськість, дружелюбність, поступливість, стриманість, уважність, прагнення допомогти товаришеві і інші необхідні для шкільного навчання якості проявляються і формуються краще за все при постійному спілкуванні групи дітей в ході різноманітних ігор під умілим керівництвом вихователів. «Домашні» діти нерідко позбавлені необхідного для їх соціального і морального виховання спілкування з однолітками. Проте і в дитячому садку не завжди виховання за цим напрямом успішне.

Спостереження показують, що невміння спілкуватися в групі, навіть якщо воно проявляється поза навчанням, часто є причиною поганої успішності дітей. Пояснюється це, зокрема, наступним. Вступ дитини до школи навіть за сприятливих умов супроводжується переживаннями певного стресового стану. Особливо тонкою і важкою справою є виховання у

дитини вміння правильного спілкування з дорослими. На жаль, цій стороні проблеми не надається особливого значення. Передбачається, що дитина, сівши за парту, беззастережно повинна поважати вчителя, виконувати його вказівки, однозначно розуміти все, сказане ним.

На думку О.Казарцевої, виховне значення спілкування полягає в розвитку емоційної сфери дитини. Вона стверджує, що до такого результату веде не будь-яке спілкування, а тільки організоване при становленні людини як особистості відповідно до моральних принципів. Воно повинно супроводжуватися, з одного боку, вихованням уваги до інших людей, а з іншого боку, - повідомленням потрібних знань щодо культури людського спілкування [2].

Щоб діти були готові до спілкування, що відповідає принципам моральності, вони повинні оволодіти його культурою, основні положення якої можна спробувати звести до трьох елементів:

- а) розбиратися в інших людях і правильно їх оцінювати;
- б) адекватно емоційно відгукуватися на їх поведінку і стан;
- в) вибирати по відношенню до кожного з них такий спосіб спілкування, який не розходився б з правилами мовленнєвого спілкування і в той же час якнайкраще відповідав би індивідуальним особливостям тих, з ким доводиться спілкуватися.

У дослідженні В.Нечаєвої описується роль організованої поведінки у формуванні колективних взаємовідносин дітей. Вихователь спеціально в іграх і трудових процесах встановлює таку атмосферу між дітьми, коли їм доводиться домовлятися в ході гри, узгоджувати свої дії в трудовому процесі, внаслідок чого створюються умови для формування основ організованої поведінки, а це - важлива якість колективних стосунків, що формуються між дітьми [5].

Т.Пуртова, вивчаючи педагогічні умови формування довільності в спілкуванні у дітей дошкільного віку, визначає такі:

1. Поєднання індивідуальних і колективних форм діяльності, що відповідають специфіці психологічного віку.
2. Організація спільної діяльності дітей і дорослих, де кінцевий продукт буде для дитини наочною оцінкою успішності її взаємодії з іншими людьми.
3. Використання адекватних віку ігрових форм активності дитини [6].

За ефективність спілкування відповідає, в першу чергу, комунікативний компонент культури мовлення, так само, як і нормативний та етичний компоненти. І.Зимня до числа найважливіших прагматичних характеристик комунікативного компонента культури мовлення відносить:

- 1) Відповідність мети комунікації адресанта і очікувань від комунікації адресата;
- 2) Точне розуміння мовленнєвих характеристик адресанта і адресата в цій ситуації (наприклад: спілкування вихователя з дитиною);
- 3) Врахування часткових прагматичних характеристик адресанта і адресата (тонкі психологічні особливості) [1].

У цьому контексті виокремлені А.Мудриком завдання підготовки дошкільнят до спілкування представляються обґрунтованими. Ці завдання такі:

1. Розвиток процесів мислення, які відіграють важливу роль у сфері спілкування особистості;
2. Розвиток володіння мовленням;
3. Культивування певних особистісних особливостей (товариськість, емпатія, спонтанність);
4. Формування соціально бажаних установок у сфері спілкування;
5. Розвиток і формування мовленнєвих умінь: умінь орієнтуватися в партнерах зі спілкування, знаходити теми спілкування, планувати хід групового спілкування [4].

Таким чином, процес розвитку усного мовлення пов'язується з процесом формування комунікативних умінь.

І.Забродіна умовами формування когнітивно-комунікативних умінь вважає розробку системи формування визначеної групи вмінь, здійснення цього процесу в мовленнєвій та літературно - пізнавальній діяльності.

У дослідженнях Л.Калмикової умовами формування мовленнєвої готовності дітей до навчання в школі вважаються:

- організація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх школярів за допомогою її діалогізації;

- спрямованість педагогічної дії на оволодіння дітьми способами розуміння внутрішнього стану людей;

- використання ігрової діяльності як ведучої у вдосконаленні прийомів довільної регуляції власних стосунків з дорослими і однолітками [3].

Висновки. Навчальна діяльність дітей і їх спілкування з іншими людьми переплетені в житті найтіснішим чином, і фактично ані те, ані інше не може існувати окремо. І від того, як організоване спілкування дітей, залежить результат навчання, яке, в переважаючому числі випадків, вимагає постійної взаємодії дітей. Хід і результати навчальної діяльності постійно і невідворотно впливають на багато характеристик мовленнєвої діяльності дітей. Отже, не можна працювати над мовленням дітей, не враховуючи виховні можливості їх спілкування.

Література

1. Зимняя И.А. Лингвopsиxология речево́й де́ятельности / И.А. Зимняя. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО: «МОДЭК», 2001. – 432 с.
2. Казарцева О. М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: Учебное пособие. – 2-е изд. / О.М. Казарцева. – М.: Флинта, Наука, 1999. – 496 с.
3. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психологічний та лінгвістичний аспекти: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Калмикова Л.О. – К.: НМЦВО, 2003. – 300 с.
4. Мудрик А. В. Общение как фактор воспитания школьников / А.В. Мудрик. – М.: Педагогика, 1994. -111 с.
5. Нечаева В. Г. Изучение результативности развития речево́й де́ятельности младших школьников / В.Г. Нечаева / Федер. научн.-метод. центра им. Л. В. Занкова. -М.: Б. и., 2000.-38 с.
6. Пуртова Т. В. Педагогические условия формирования произвольности в общении у детей дошкольного возраста: Дисс. ... канд. пед. наук / Т.В. Пуртова.-М., 1993. -185 с.